

RIVOJLANISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARGA TA'LIM TARBIYA BERISH USULLARI

Jo'rayeva Munira Sirojiddin qizi

Bekmuradova Mehribon To'ychi qizi

Xurramova Shahrizoda Rustam qizi

Saidova Ozoda Yo'ldosh qizi

DENOV TADBIRKORLIK VA PEDAGOGIKA INSTITUTI TALABALARI

Anotatsiya. *Ushbu maqolada rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy usullari, maxsus pedagogik yondashuvlar hamda inklyuziv ta'lim muhitining ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bunday bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni va metodikasini shakllantirish, ota-onalar va jamiyatning bu jarayondagi roli haqida fikr yuritiladi. Maqolada defektologiya, psixologiya va pedagogikaning o'zaro aloqasi orqali ta'lim jarayonini samarali tashkil etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ham berilgan.*

Kalit so'zlar: *Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar, Maxsus ta'lim, Inklyuziv ta'lim, Defektologiya, Pedagogik yondashuv, Individual rivojlanish, Psixologik-pedagogik yordam, Reabilitatsiya*

Kirish

Har bir bola individual va betakror shaxs sifatida shakllanadi. Ammo ayrim hollarda bolalar tug'ma yoki orttirilgan rivojlanish nuqsonlari bilan dunyoga keladi. Bunday bolalar maxsus yondashuvni talab etadi. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga sifatli ta'lim va tarbiya berish — ularning jamiyatda munosib o'rin egallashi, mustaqil hayotga tayyorlanishi uchun muhim hisoblanadi. Shu sababli, pedagogika va defektologiya fanlari ushbu bolalar bilan ishlashda samarali

metod va vositalarni ishlab chiqishga katta e'tibor qaratadi.

Asosiy qism

1. Maxsu Maxsus ta'limning ahamiyati

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga mo'ljallangan ta'lim tizimi "maxsus ta'lim" deb yuritiladi. Bu tizimda o'quv dasturlari bolaning rivojlanish xususiyatlariga qarab moslashtiriladi. Maxsus pedagoglar, logopedlar, psixologlar va reabilitologlar jamoaviy yondashuvda ishlaydi. Har bir bolaning o'ziga xos ehtiyojlarini aniqlash va unga mos dastur asosida ta'lim-tarbiya jarayoni olib boriladi.

2. Inklyuziv ta'lim muhitining roli

Bugungi kunda rivojlangan davlatlarda keng qo'llanilayotgan inklyuziv ta'lim modeli O'zbekistonda ham joriy etilmoqda. Bu modelga ko'ra, nogironligi yoki boshqa rivojlanish nuqsoni bo'lgan bolalar sog'lom bolalar bilan birga umumiy sinflarda tahsil oladi. Bunday tizim bolalarda ijtimoiy moslashuv, o'z-o'ziga ishonch, va muloqot ko'nikmalarini shakllantiradi. Muallimlar va sinfdoshlar esa bag'rikenglik va mehr-muhabbatni chuqur anglaydigan bo'ladi.

3. Ta'lim va tarbiya usullari

Bunday bolalar bilan ishlashda quyidagi usullar muhim ahamiyatga ega:

Individual yondashuv: Har bir bolaning qobiliyati, ehtiyoji va rivojlanish darajasiga mos ravishda yondashish;

O'yin orqali o'qitish: O'yinlar bolaning qiziqishini oshiradi va murakkab tushunchalarni yengilroq qabul qilishga yordam beradi;

Sensor-motor mashg'ulotlar: Jismoniy va hissiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi;

Logopedik mashg'ulotlar: Nutq buzilishlarini tuzatishda yordam beradi;

Ijtimoiy-adaptiv mashqlar: Bolani jamiyatga moslashuvchan bo'lishga o'rgatadi.

4. Ota-onalar va jamiyatning roli

Bunday bolalarning rivojlanishida ota-onalarning hissasi beqiyosdir. Ular

farzandlariga doimiy mehr, sabr va yordam ko'rsatishlari kerak. Shuningdek, jamiyatda nogiron bolalar va ularning oilalariga nisbatan ijobiy munosabat shakllanishi zarur. Davlat tomonidan yaratilgan imkoniyatlardan to'g'ri foydalanish, muassasalar va jamoatchilikning birgalikdagi harakati bu jarayonni yengillashtiradi.

Psixologik-pedagogik yondashuvlar

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarning ko'pchiligi darsda mustaqil fikrlash, muloqot qilish yoki muammoli vaziyatlarni hal qilishda qiynaladilar. Shuning uchun psixologik-pedagogik yondashuvlar orqali ularni qo'llab-quvvatlash juda muhim.

Empatiya va sabr: O'qituvchi har bir bola bilan individual ravishda ishlashi, uni tushunishi va unga yordam berishga tayyor bo'lishi kerak.

Ijtimoiylashtirish: Guruhli mashg'ulotlar orqali bolalar bir-biri bilan muloqotga kirishadi, bu esa ularning ijtimoiy moslashuvini yengillashtiradi.

Ko'p tarmoqli yondashuv: O'qituvchi, psixolog, defektolog, ota-ona va jamiyat vakillarining birgalikdagi ishlashi bolaning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Xulosa

Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar ham sog'lom bolalar kabi e'tibor, ta'lim va tarbiyaga muhtojdir. Ularning salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish uchun maxsus yondashuvlar, pedagogik vositalar va jamiyatning to'liq qo'llab-quvvatlovi zarur. Ularni jamiyatga to'liq integratsiya qilish orqali nafaqat ular, balki butun jamiyat manfaatdor bo'ladi.

Foydalangan adabiyotlar

5. Tojiboyeva M.X. Defektologiya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. Xodjayeva D.I. Maxsus pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.

7. Karimova N.Q. Inklyuziv ta'lim: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2021.
8. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
9. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Inclusion and Equity in Education. – 2017.